

A HALOTTHAMVASZTÁS HISTÓRIÁJA

Az esztendő legborongósabb hónapjának elején van a halottak gyertyafényes napja, amikor az örökre elköltözöttekre emlékezni kegyeletteljes kötelességünk. A feltámadás mítoszának értelmezésétől és a temetési szokásoktól függetlenül. Mert ami manapság magától értetődő: a koporsó és az urnák közti szabad választás, az nemrég még teológiai és filozófiai viták tárgya volt, a sohasem létező társadalmi egység megosztási eredője.

Ma már kevesen állítják, hogy az utolsó ítélethez a test "eredeti állapota" szükséges, hiszen az enyészet csak a csontváz szervetlen részét kíméli, a lélek pedig a közös emlékezetben él tovább, ezt szolgálják november másodikán a temetői látogatások. Hogy a halotthamvasztás térhódítása elkerülhetetlen, azt elhelyezési, közegészségügyi, vagyis célszerűségi okok egyaránt indokolják, ezért nem árt feleleveníteni eléggé bonyolult történelmi előzményeit.

E téren is a görög és latin szerzők a legfontosabb forrásaink. Trója ostrománál Achillész legjobb harcostársa, Patroklosz elesett, s a sebezhetetlen hős a barátját máglyán hamvasztotta el, ez volt a katonához méltó végtisztesség. Periklész aranykorát beárnyékolta néhány nagy járvány, a tömegesen elpusztultakat csak elégetni lehetett. Bámulatós megérzése ez a közegészségügyi követelményeknek.

A hellén félszigetről Itáliába térve más temetési és hamvasztási törvényekkel, illetve szokásokkal találkozunk. Vergilius az Aeneis VI. fejezetében leír egy hullaégetést, amikor a megmaradt "pernyés csontokat" urnába helyezték. Ugyanis az elképzelés az volt: miként az ércből az aranyat a tűz, úgy olvasztja ki a láng a testből a lelket. Az Ószövetség népénél a hősi halottakat megtiszteltetésül égették el, míg a közösségből kivetettek csak "elföldelték".

Külön történelmi kuriózum, hogy a legfejlettebb halotti kultusszal rendelkező Egyiptomban /gondoljunk csak a máig fölülmúlhatatlan balzsamozásra/ a hamvasztás sohasem honosodott meg. Ennek egy eperjesi főorvos könyve szerint két oka lehetett. Egyrészt a forró levegőn a száraz homokban a hulla hamar mumifikálódott, másrészt nem rendelkeztek a máglyákhoz szükséges tüzelőanyaggal. Ázsiában a temetkezést a keselyűkre bízták, Tibetben a megszártott hullákat porrá őrölve a szántóföldekre szórták szét.

Visszatérve a római birodalomra, a kereszténység térhódításával a temetkezés vált szigorú szokássá. Hiszen az utolsó ítéletnél a lélek nem térhet vissza maréknyi hamuba. Tacitus szerint a harcias germánok csak az elégetést ismerték. Az Edda monda szerint Siegfried tetemét is lángba vetették, véle együtt a Brunhildáét, akár a múlt századig Indiában.

Az első rendelet a hamvasztás ellen 785-ben Nagy Károly király hozta, aki halállal büntette ezt a "pogány" szokást. Van korabeli írott feljegyzés róla, hogy a kalandozó magyarok is hamvasztották halottaikat. Eckehard a "Casus Sancti Galli" című művében leírja egy toronytetőről leesett magyar harcosnak társai által történő elégetését a Szent Gallen-i kolostor udvarán.

A halotthamvasztás a középkorban Európa szerte tilalom alá került, így hazánkban is. Az első változást a francia forradalom hozta, amikor 1797-ben a konvent megszavazta a fakultatív temetkezést, ezt viszont Napóleon törvénykönyve eltörölte. Pedig Egyiptomtól Moszkváig terjedő nagy hadjáratai idején katonáinak létszámát járványok is tizedelték. Később a káplárcsászár híve lett a preventív hamvasztásnak, de üstökösszerű pályafutásának csak a vége felé. Az 1894-es kínai-japán, majd az 1905-ös orosz-japán háborúban a szigetországiak elégették az elesetteket, s ez nem kis mértékben járult hozzá győzelmükhöz. A tömeges hamvasztás mellett egyénieket is ismerünk. Byron 1822-ben alkalmi máglyára vetette a nagy költőtárs Shelley tengerből kifogott tetemét.

A hamvasztás új mozgalma Németországból indult ki, J. Grimm /igen a nagy meseíró/ elsősorban a germán mitológiából, valamint a klasszikus szerzőktől merített érveket a földbe történő temetkezés ellen. Közben gyűltek a közegészségügyi szempontok, megszületett a bakteriológia, az orvosok szintén a hamvasztás felé hajoltak. Az egyházak viszont ellene foglaltak állást. Csernoch János esztergomi teológiai tanár, később hercegprímás 1887-ben könyvet írt a "halottégetésről", melyet a Buzárovits féle nyomda adott ki. Az ellenérvelés igen meggyőző. Szerinte a közegészségügy nevében szólók /nyilván nem orvosok/ közönnyel nézik a döglött állatok tetemét az utcán, a legtöbb helyen nincs megfelelően képzett halottkém, így bűntény utólagos gyanúja esetén az exhumálás perdöntő lehet. Hivatkozik a tisztaeszlári szomorú esetre, ahol ha a vízbe fulladt kislányt elégetik, Belky professzoréknak nem lett volna módjuk az úgy "szakmai" tisztázására. Vitás esetekben azért tették kötelezővé a hamvasztás előtti boncolást. Nem volt szerencsés viszont VIII. Bonifác pápának az idézése, aki a 13. század végén még a szekciót is "hullagyaláásnak" bélyegezte, így az anatómia fejlődését legalább 200 évre megakasztotta.

A 19. század végén már az orvosok legfőbb szólói a hamvasztásnak. Éppen Itáliában Gorini milánói higiénikus, nálunk id. Elischer Gyula gynecológus érvelt az "elégetés" joga és célszerűsége mellett. Viszont az 1894-ben Budapesten megrendezett VIII. nemzetközi demográfiai és higiéniai kongresszuson még nem sikerült elérni egy krematórium megépítését. Ekkora már Európa minden kultúrállama rendelkezett ilyennel. A Siemens cég 1874-ben szabadalmaztatta, 1876-ban megépült a milánói, majd a gothai. A külföldiek leginkább Zürich kemencéjét használták. A fakoporsót kettős vasajtójú égetőbe tolta egy mechanikus szerkezet, miután a lelkész /mert ott már engedélyezték/ elmondta a halotti imát, s a koksszal 900 fokra hevített téglafalak között 2 óra alatt megtörtént a hamvasztás, majd egy másik mechanikus szerkezet a kihűlő hamvat urnába ürítette, biztos ólomzárral lepecsételte, s a hozzátartozók fali fülkébe helyezték.

Míg Itália 1903-ban már 25 krematóriummal rendelkezett, addig hazánkban még nem létezett. Az országos halotthamvasztó egyesület alakuló közgyűlése 1906 március 13-án Budapesten zajlott le. Kétly Károly belgyógyász professzor, az egyesület elnöke és Pap Sámuel egyesületi titkár nyújtotta be a belügyminisztériumnak az alapszabályokat, jóváhagyás végett. Bebizonyították, hogy a hamvasztás az egyház elveivel nem ellenkezik, közegészségügyileg feltétlenül kívánatos, mert vannak baktériumok, melyek a földben évtizedek múlva is fertőzőkké válhatnak, pl. az emberre is veszélyes lépfene.

A kolumbáriumok maradandóbbak a temetőknél. Ami az igazságügyi részét illeti, a hamvasztásra kerülő tetemet oly tüzetes orvosi vizsgálat alá vetik, hogy szinte kizárt a bűntények elnézése. Elfogadásra azonban csak később került. Budapesten 1917-ben törvényhatósági határozat mondta ki a krematórium megépítését, amit 1921-ben hatályon kívül helyeztek. A köztemetői bizottság 1927-ben újra javasolta a nem kötelező halotthamvasztás bevezetését, s krematórium építését. A környező államok közül ekkor már a Csehszlovák Köztársaságban és Ausztriában természetessé vált a fakultatív temetkezés. 1927-ben a Tiszántúlon Uray Sándor debreceni lelkész indítványára a református egyház mozgalmat indított egy krematórium építésére, amely Borsos József városi műszaki főtanácsos tervei szerint fel is épült, de csak 10 év múlva helyezték üzembe.

E végtisztességi ügy körül természetesen pro és kontra hatalmas sajtópolémia hullámzott. Az idők szava azonban a hamvasztást addig legjobban ellenző római katolikus egyházban is érvényre jutott.

Manapság, amikor az orvos-halottkém egyetlen beírással kitölti a "hamvasztható" rubrikát, szerencsére már nem kell szembenéznie a még nem is oly régi éles előítéletekkel.

Szállási Árpád dr.
1993. november